

PAWEŁ RATAJ¹

**Celebracja misterium Bożego miłosierdzia
w roku liturgicznym
Kościoła Polskokatolickiego**
**The celebration of the mystery of God's
mercy in the liturgical year
of the Polish Catholic Church**

Słowa kluczowe: miłosierdzie Boże, kult, rok liturgiczny, Kościół
Polskokatolicki

Keywords: the mercy of God, worship, liturgical year, the Polish Catholic
Church

Streszczenie

Charakterystyczną cechą katolickiej myśli teologicznej ostatnich lat, jest zainteresowanie tematem miłosierdzia. Miłosierdzie Boże oprócz biblijno-dogmatycznego posiada również wymiar liturgiczny. Liturgia bowiem stanowi uprzywilejowane miejsce doświadczenia i głoszenia miłosierdzia Bożego. Dokonuje się to w ciągu całego roku liturgicznego. W rytmie i wydarzeniach czasu bowiem Kościół wspomina i przeżywa tajemnice zbawienia, doświadczając miłosierdzia Bożego, które najpełniej objawia nam Jezus Chrystus.

Kościół wyraża i przeżywa swoją wiarę we wszystkich modlitwach, ale czyni to w sposób szczególny w modlitwach towarzyszących sprawowaniu Eucharystii w ciągu całego roku liturgicznego. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, w jaki sposób misterium Bożego miłosierdzia celebrowane i odsłaniane jest podczas sprawowania Mszy Świętej w Kościele Polskokatolickim w trakcie całego roku liturgicznego.

Nie ma dnia, aby Kościół sprawując Eucharystię, nie odwoływał się do Boga miłosiernego. Mówią o tym modlitwy zawarte w Obrzędach Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego. Kościół przy każdej okazji wkłada

---

¹ Mgr Paweł Rataj, doktorant Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

w usta szafarzy świętych misteriów głębokie wołanie ku miłosiernemu Bogu. Nie zależnie od wszelkich wezwań do miłosierdzia Bożego wprost zamieszczonych w Obrzędach Mszy Świętej, Najświętsza Ofiara jest w swej istocie najpotężniejszym błaganiem Boga o litość i miłosierdzie.

Abstract

A characteristic feature of Catholic theological thought in recent years is the interest in the subject of God's mercy. The mercy of God apart from its biblical and dogmatic aspect also has a liturgical dimension. Indeed, the liturgy is the privileged place of the experience and proclamation of mercy. This is done throughout the liturgical year. In the rhythm of events and the time we remember and live the mysteries of salvation, experiencing God's mercy which is most fully revealed by Christ.

The Church expresses and experiences her faith in all prayers but does so in a special way in the prayers accompanying the celebration of the Eucharist throughout the liturgical year. The purpose of this article is to show how the mystery of God's mercy is revealed and celebrated during the celebration of Mass throughout the liturgical year in the Polish Catholic Church.

Not a day goes by as the Church celebrates the Eucharist where she does not refer to a merciful God. Prayers contained in the Rite of Mass of the Polish Catholic Church speak of this. At every opportunity the Church cries out to the God of mercy. Of all the calls to the mercy of God which are part of the Holy Mass, the Holy Sacrifice is in its essence the most powerful plea before God for pity and mercy.

Wstęp

„Rok liturgiczny to droga, którą kroczy sam Chrystus. Rozpoczął ją za swego życia na ziemi. Przechodzi obecnie przez świat, aby wszystkim dobrze czynić w tym wymiarze, aby ludzie zbliżyli się do Jego tajemnic i nimi żyli” (Pius XII 1947). Znakiem czasów, w których żyjemy jest bez wątpienia zwrócenie uwagi rzesz wiernych na ten przymiot Boga, jakim jest jego miłosierdzie. Już św. Augustyn uważał, że Bóg okazał swoje miłosierdzie stwarzając człowieka, a gdy ten popadł w grzech objawił jeszcze większe miłosierdzie, zbawiając go przez Krew swego Syna (Ciereszko 2008). Bóg bowiem zawsze będzie w ludzkiej historii,

jak ten, który jest obecny, bliski, opatrnościowy, święty i miłosierny (Franciszek 2015, 4-15).

Rozwijający się kult Jezusa miłosiernego jest przejawem i ożywieniem w Kościele powszechnym świadomości, że doświadczenie Bożego miłosierdzia jest istotnym elementem życia chrześcijańskiego, którego rytm wyznaczają poszczególne dni, miesiące i lata. Można zatem powiedzieć, że wspomnianie i przeżywanie tajemnic zbawienia począwszy od adwentowego oczekiwania, poprzez misterium Wcielenia, czas przygotowania Paschalnego, radość Pięćdziesiątnicy Paschalnej, a następnie w ciągu całego roku, pozwala doświadczyć Bożego miłosierdzia w całej jego pełni. Miłosierdzie Boże ma bowiem także wymiar liturgiczny. W rytmie i wydarzeniach czasu, sprawując „święte obrzędy” Kościół odkrywa całą głębię tajemnicy Bożego miłosierdzia, którą każdego dnia celebrytuje podążając ku „pełni czasów” (Sobór Watykański II 1986, nr 102).

Kult Miłosierdzia Bożego był od początku obecny w Kościele, jako coś oczywistego, skoro Pismo św. jako jeden z przymiotów Boga wymienia miłosierdzie. Stąd musimy mieć świadomość, że nie znajdujemy się na początku jego kształtowania, ale w momencie szczególnego jego rozwoju. Zagadnieniu kultu miłosierdzia Bożego poświęcono wiele prac i opracowań. Literatura przedmiotu jest dość bogata. Wystarczy wspomnieć prace ks. M. Sopoćki, ks. I. Różyckiego, ks. J. Chóściechowskiego, W. Granata, L. Baltera. Z opracowań poświęconych tej tematyce należałoby wymienić kilka pozycji zbiorowych, gdzie wielu wybitnych teologów przedstawiło wyniki swych badań nad problemem Miłosierdzia Bożego opublikowane w serii *Powołanie człowieka* pozycje: *Bo Jego miłosierdzie na wieki* (1977) i *Wobec tajemnicy Bożego miłosierdzia* (1988). Wypada też wspomnieć o badaniach teologów zwłaszcza, z ośrodków białostockiego i gorzowskiego, które zebrano i opublikowano w trzech tomach *Posłania miłosierdzia Bożego*. W ciągu ostatnich lat w języku polskim powstało szereg prac, artykułów naukowych i popularno-naukowych, których autorami są wybitni polscy teolodzy. Jednakże po zapoznaniu się z nimi zdumiewa fakt, iż w tych publikacjach bardzo trudno

znaleźć prac, które byłyby poświęcone kultowi Miłosierdzia Bożego w liturgii Kościoła. Większa bowiem część tych pozycji dotyczy form kultu miłosierdzia Bożego w oparciu o „Dzienniczek” św. s. Faustyny Kowalskiej. A przecież pierwszym i zasadniczym kultem Kościoła jest kult liturgiczny, i to z niego biorą swój początek wszelkie inne formy pobożności chrześcijańskiej.

Literatura zajmująca się Teologią miłosierdzia Bożego jest dość bogata, jednakże jest to teologia uprawiana na gruncie Kościoła rzymskokatolickiego, także w wymiarze liturgicznym. Autorowi niniejszych badań nie są znane opracowania naukowe i publikacje podejmujące to zagadnienie na gruncie teologii starokatolickiej, przez teologów Kościoła polskokatolickiego.

Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego mówi, że „do należytego wykonywania kultu religijnego służy liturgia, przez którą należy rozumieć całokształt słów i czynności mający na celu w sposób usystematyzowany wyrażać publiczną cześć oddawaną Bogu, Matce Bożej i świętym” (*Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w RP* 2003, §5 ust. 4). W Kościele Polskokatolickim dokonuje się to przede wszystkim poprzez szafowanie sakramentów świętych, zwłaszcza Eucharystii. *Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*², to księga liturgiczna, którą posługuje się ta wspólnota eklezjalna podczas sprawowania Eucharystii w trakcie roku liturgicznego. W niniejszym artykule za pomocą metody analityczno-krytycznej, zostały poddane teksty mszalne przeznaczone na poszczególne niedziele, święta, uroczystości i wspomnienia oraz inne okoliczności życia Kościoła. W ten sposób zostanie ukazane to, jak misterium Bożego miłosierdzia celebrowane i odsłaniane jest

---

² Pierwsze wydanie Mszału Kościoła Polskokatolickiego ukazało się w Warszawie w 1963 roku. Był to mszał przygotowany przez ks. bpa Maksymiliana Rode. Obecnie obowiązującym prawem liturgicznym, które należy stosować w Kościele Polskokatolickim w czasie sprawowania Najświętszej Ofiary jest wydana w 1999 roku, księga liturgiczna, która nosi tytuł *Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*.

wiernym Kościoła Polskokatolickiego podczas sprawowania Najświętszej Ofiary. Kościół Polskokatolicki w układzie kalendarza liturgicznego zachował znaczną zbieżność z Kościołem rzymskokatolickim, zachowując tradycję liturgiczną. Dlatego dla porównania lub ukazania zbieżności przytoczone zostaną również teksty zaczerpnięte w *Mszalu rzymskiego*³.

Eucharystia centrum życia liturgicznego w Kościele Polskokatolickim

Rok liturgiczny pozwala pojedynczemu człowiekowi jak i całej wspólnocie złączonej węzłami wiary, doświadczyć miłosierdzia Bożego, które najlepiej objawia nam Chrystus, odwieczne Słowo Boga, przez które „wszystko się stało”. Rok liturgiczny to zatem nic innego, jak rozłożona na 365 dni celebracja, czyli świętowanie, wspomnianie i przeżywanie misterium Chrystusa oraz Dziewicy Maryi i Świętych, którzy w to misterium włączyli swoje własne życie. Jest to świętowanie pełne wdzięczności za dokonane zbawienie i jest uwielbieniem Boga. W ten sposób Kościół w sprawowaniu tajemnic wiary w ciągu roku znajduje identyfikację swego posłannictwa, a wierzącym pozwala doświadczyć tajemnicy Bożej miłości, ilekroć bowiem sprawujemy „święte obrzędy” uobecnia się całe misterium, dzięki któremu mamy udział w chwale „dzieci Bożych”.

Kościół Polskokatolicki celebrowa Misterium Bożego Miłosierdzia w swoim roku liturgicznym. Kościół ten posiadając ważną sukcesję apostołską, sprawuje ważną Eucharystię, która stanowi sakramentalne uobecnienie zbawczego misterium Chrystusa, dokonanego na Golgocie (Borówka 2014, 343). W tym sensie można powiedzieć, że we Mszy św. objawia się Bóg ze swoją miłosierną miłością, która w sprawowaniu Najświętszej Ofiary znajduje swój kulminacyjny punkt. Najważniejszym bowiem misterium dla każdego chrześcijanina jest Msza św. Jest ona

---

³ Kościół rzymskokatolicki przy sprawowaniu Mszy św. obecnie posługuje się *Mszalem rzymskim dla diecezji polskich* (wyd. III poprawione, Poznań 2008).

najdoskonalszym sposobem oddania czci Bogu. Dokonuje się to mocą samego Jezusa, który chciał, by to misterium nieustannie aktualizowało się dzięki działaniu Ducha Świętego aż do końca świata. Każda Msza św. jest uobecnieniem tej miłości miłosiernej, podczas której Pan Bóg stale ukazuje nam swoje oblicze pełne miłosierdzia.

W teologiczno-sakramentalnym rozumieniu Eucharystii, Kościół Polskokatolicki odwołuje się do teologii starokatolickiej (*Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w RP* 2003, §3 ust. 1-2), wyrażonej w *Deklaracji Utrechckiej*:

Zważywszy fakt, że Eucharystia św. w Kościele katolickim od dawna stanowi prawdziwy ośrodek służby Bożej, uważamy za swój obowiązek oświadczyć (...), że zachowujemy wiernie w nienaruszonej formie starą katolicką wiarę w Najświętszy Sakrament Ołtarza, wierząc, że pod postaciami chleba i wina przyjmujemy Ciało i Krew naszego Pana, Jezusa Chrystusa. Sprawowanie Eucharystii w Kościele nie jest ciągłym powtarzaniem, czy odnawianiem Ofiary pojednania, jaką Chrystus złożył na krzyżu raz na zawsze. Jej ofiarny charakter polega na tym, że stanowi trwałą pamiątkę tej Ofiary i jest dokonującym się tu na ziemi realnym uobecnieniem tej jedynej Ofiary Chrystusa poniesionej dla zbawienia odkupionej ludzkości, która według Hbr 9,11-12 składana jest nieustannie przez Chrystusa w niebie, gdzie sam Chrystus wstawia się za nami przed obliczem Boga (Hbr 9, 24) (Küry 1996, 485-487).

Powyższe stwierdzenie podkreśla niezaprzeczalny fakt, że w Ofierze eucharystycznej – Mszy św. objawia nam się pełnia tego wielkiego Miłosierdzia Bożego, które w sposób najdoskonalszy zostało wypowiedziane w Ofierze Krzyża. Ilekroć bowiem uczestniczymy we Mszy św., stajemy niejako pod krzyżem Chrystusa, czyli spotykamy się z największym przejawem miłosierdzia Bożego. Eucharystia to cud, który dzieje się na naszych oczach na ołtarzach całego świata, tam gdzie sprawowana jest sakramentalna Ofiara Ciała i Krwi Chrystusa. Cud, który jest znakiem miłosierdzia Boga, jakim jest trwała obecność Emanuela – Boga z nami. Eucharystia to sam Jezus, który daje się nam całkowicie. Kiedy uczestniczymy w Eucharystii, to nie tylko bowiem wspominamy przeszłość,

jakim była paschalna wieczerza, którą Jezus spożył ze swoimi uczniami w wieczór poprzedzający dzień swojej ofiary krzyżowej. Ostatnia Wieczerza, której sakramentalną pamiątką jest każda Eucharystia nie przeminęła bowiem, ale wciąż trwa, wstępując w naszą przestrzeń w której żyjemy i jesteśmy. W każdej Mszy św. Bóg przychodzi do nas razem i do każdego człowieka z osobna ze swoim miłosierdziem, aby przez tajemnicę śmierci i zmartwychwstania swojego Syna, wprowadzić nas na drogę do Nieba.

Sprawowana w Kościele Polskokatolickim Eucharystia stanowi zatem sakramentalne uobecnienie zbawczego misterium Chrystusa, dokonanego w Wielki Piątek na Golgocie. Kościół ten przeżywa ją i sprawuje nie jako symbol, ale rzeczywistość spotkania ze Zmartwychwstałym Panem. Tak rozumiana Msza św. stanowi ponadto ważny czynnik na drodze osobistego jak i wspólnotowego uświęcenia nie w wymiarze symbolicznym ale realno-sakramentalnym. Jest więc spotkaniem z miłosiernym Panem na drogach codziennego życia i w momencie jego zakończenia (Borówka 2014, 341). Eucharystia sprawowana w Kościele Polskokatolickim nie jest zatem modlitwą prywatną ani pięknym doświadczeniem duchowym, nie jest zwyczajnym wspomnieniem tego, czego Jezus dokonał podczas Ostatniej Wieczerzy. Jak Kościół ten naucza, aby lepiej to zrozumieć, Eucharystia jest „upamiętnieniem”, a więc gestem, który aktualizuje i uobecnia wydarzenie śmierci i zmartwychwstania Jezusa. Dlatego w każda Msza św. jest najbardziej wzniosłą manifestacją Bożego miłosierdzia, bo w Niej sam Chrystus ofiaruje się Ojcu pełnemu miłosierdzia za nas, biednych grzeszników i cały świat. W tym misterium Kościół Polskokatolicki ukazuje wiernym prawdę o Bożym miłosierdziu, przybliżając ją w tekstach liturgii Mszy św. przepisanych na kolejne dni i tygodnie całego roku liturgicznego.

Miłosierdzie Boże w modlitwach mszalnych roku liturgicznego

Lex orandi – lex credendi, ta starożytna zasada, która mówi, o tym, że Kościół modli się tak jak wierzy, znajduje swoje odbicie również w modlitwach towarzyszących sprawowaniu Najświętszej Ofiary. Kościół

wyraża i przeżywa swoją wiarę we wszystkich modlitwach, ale czyni to w sposób szczególny w modlitwach towarzyszących sprawowaniu Eucharystii w ciągu całego roku liturgicznego. W biegu dni, tygodni i miesięcy Kościół sprawuje zbawcze misterium swego założyciela Jezusa Chrystusa. Urzeczywistniające się w mocy Ducha Świętego czyny Chrystusa stanowią realną możliwość wejścia w zbawienie. Z biegiem świąt towarzyszymy Chrystusowi, kroczymy za Nim, łączymy się najgłębiej z Nim jako sprawcą zbawienia kierując się ku Ojcu Niebieskiemu. Rok liturgiczny jest więc nie tylko nieustannym wyznawaniem wiary, lecz urzeczywistnianiem się zbawczych misteriiów (Nadolski 1991, 4). Celebracja misterium Chrystusa, która wpisana jest zatem w czas i zmieniające się pory roku, uobecnia się w sprawowaniu Eucharystii – sakramentu miłosierdzia. To w niej Kościół w modlitwach mszalnych całego roku, zwraca się do Boga miłosierdzia i do Boga obdarzającego człowieka swoim miłosierdziem (Miazek 1989, 112).

Temat miłosierdzia Bożego obecny jest w tekstach modlitw mszalnych. Teksty te mówią albo wprost o miłosierdziu Bożym, albo o miłosiernym działaniu Boga wobec człowieka. Spotykamy też synonimy, które wskazują na ten przymiot Boży. Poprzez te wezwania Kościół, sprawując Eucharystię, ukazuje swoim wiernym obraz Boga miłosiernego. Obchodząc misteria zbawienia zawarte w roku liturgicznym, korzystając z ich zbawczej skuteczności, wyraża przede wszystkim wdzięczność Ojcu miłosierdzia za dar odkupienia w osobie Jezusa Chrystusa, gdyż w dziele odkupienia objawiła się pełnia miłosierdzia Bożego (Burzawa 1972, 191).

Adwent

Adwent dla chrześcijanina jest czasem przygotowania nie tylko do Świąt Narodzenia Pańskiego, przez które wspominamy pierwsze przyjście Syna Bożego do ludzi. Przede wszystkim jest czasem, w którym przez wspomnienie pierwszego przyjścia Chrystusa na ziemię, kieruje się wzrok ku „czasom ostatecznym”, które wypełnią się wraz z powtórnym przyjściem Chrystusa. Dlatego Adwent nazywany jest także

czasem „radosnego i pobożnego” oczekiwania. W liturgii tego okresu na pierwszy plan wysuwa się więc oczekiwanie eschatyczne, a następnie na przygotowanie do Świąt Narodzenia Pańskiego.

Liturgia adwentowa jest bogata w swej treści. Fundamentalnym tematem jest potrzeba czuwania. W Adwencie oczekujemy tego, co już jest. Znakiem tej obecności jest przepowiadanie Ewangelii ubogim, cuda dokonywane przez Jezusa i uczta mesjańska oraz związana z nią radość. Przyjście Chrystusa na ziemię ukazuje nam dobroć Boga, wzywa człowieka do przyjęcia tego daru Bożej dobroci. Dlatego już na samym początku Adwentu Kościół modli się słowami:

Boże nasz Ojczy i Stwórcu, który jesteś Sędzią pełnym dobroci i miłosierdzia, spraw łaskawie abyśmy doznając nieustannie Twojej opieki przez dobre uczynki zdołali się przygotować na przyjście i przyjęcie Twojego Syna (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 6).

Boże, nasz Ojczy, okaż swoją potęgę i wspieraj nas wielką mocą, niech Twoje miłosierdzie przyspieszy zbawienie, które powstrzymują nasze grzechy (MR, 6).

Przyjście Chrystusa było wypełnieniem odwiecznej woli Boga, oznaką Jego miłosierdzia. Bóg widział człowieka pod panowaniem grzechu i śmierci i chciał go odkupić przez przyjście na ziemię swojego Syna. Jego przyjście sprawiło, że staliśmy się „nowym stworzeniem”, dlatego wołamy do Boga:

Wszechmogący Boże, który kierując się miłością posyłasz na ziemię swojego Syna, aby nas zbawił, przemień nas swoją mocą, byśmy stali się ludźmi wiary, miłości i pokoju, a tak odmienieni przygotowali się na przyjście Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 7).

Kościół rzymskokatolicki te samą prawdę wyraża słowami modlitwy: „Boże (...) wejrzyj łaskawie na dzieło swojego miłosierdzia” (MR, 18).

Boże Narodzenie

Istotnym wymiarem okresu Narodzenia Pańskiego jest posłannictwo, misja Jezusa, którą otrzymał od Ojca. Czas ten posiada charakter epifanijny. Manifestuje świadomość mesjańską Jezusa, który ukazuje się jako Zbawca ludzi, akcentuje swoje synostwo Boże i otrzymaną od Ojca misję. Gromadząc się na sprawowaniu Eucharystii w tym okresie, celebруемy ten sakrament zbawienia, nie jako epizod historyczny, który odżywa w jego historycznych okolicznościach, ale celebracja eucharystyczna uobecnia fakt, który jest wspomniany. Przyjęcie przez Słowo Odwieczne ludzkiej natury rozpoczęło bowiem urzeczywistnianie, już w bardzo konkretnej formie, dzieła zbawienia. Bez Wcielenia nie ma zbawienia, nie ma też w konsekwencji urzeczywistniania się tego dzieła w liturgii. Wcielenie jest istotnym elementem dla rozumienia wszystkich sakramentów, a zwłaszcza Eucharystii (Nadolski 1991, 101).

Okres Narodzenia Pańskiego czasem radości z przyjścia Pana na ziemię. Narodzenie Chrystusa trzeba zatem widzieć nie tylko w całości planu zbawienia, ale trzeba odnieść je do dzieła stworzenia świata i człowieka. Modlitwy liturgiczne tego okresu nie zatrzymują się tylko na wydarzeniu historycznym, jakim było przyjście Chrystusa na ziemię, lecz ukazują ścisły związek pomiędzy tajemnicą Wcielenia i Zmartwychwstania Chrystusa jako jedną tajemnicę zbawienia, którego źródłem jest Boże miłosierdzie (Janicki 1980, 97). Bóg w przedziwny sposób stworzył człowieka, a jeszcze w przedziwniejszy dokonał jego odkupienia (por. *Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 11). Boże Narodzenie jest początkiem tego Bożego działania. Przyjęcie przez Słowo Boże ludzkiej natury prowadzi do przywrócenia ludziom ich pierwotnej godności utraconej przez grzech: „Miłosierny Boże, narodzony dzisiaj Zbawiciel świata przywrócił nam dziecięctwo Boże, spraw abyśmy mieli udział w Jego wiecznym życiu” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 11).

Kościół świadomy zatem znaczenia tajemnicy Wcielenia składa miłosiernemu Bogu dziękczynienie: „Miłosierny Boże, niech nasza ofiara

stanie się godna tajemnicy, którą obchodzimy; spraw aby ziemskie dary przez Ciebie przemienione, dały nam udział w Twoim życiu” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 11) oraz „Wszchemogący, miłosierny Boże, dzięki składamy za to, że udzieliłeś narodom łaski i światła poznania Ciebie, spraw, abyśmy jak najlepiej służyli w miłości i chwałę należną Tobie oddając, zasłużyli na wieczne zbawienie” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 13).

Wielki Post

Czas Wielkiego Postu, który nazywany jest także czasem Przygotowania Paschalnego, albowiem przygotowuje wiernych do obchodu paschalnego misterium Chrystusa przez pełnienie pokuty i uczynki chrześcijańskiej miłości (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 16). Poprzez niemalże wszystkie teksty mszalne tego okresu przewija się myśl Kościoła o niezmiernym miłosierdziu Bożym i zachęta dla wiernych obudzenia w nim bezgranicznej ufności:

Wszchemogący Boże, przyjdź z pomocą Twoim wiernym, którzy zanoszą prośby do Ciebie, pokładając ufność w Twoim miłosierdziu (...) spraw, aby oczyszczeni ze zmazy grzechów trwali w świętym życiu i otrzymali obiecane dziedzictwo (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 16).

Grzech jest chorobą duszy. Tylko miłosierny Bóg może uwolnić nas od niego. Przyjęta Komunia święta jest lekarstwem niosącym uzdrowienie i pomoc. Dlatego też w tym czasie stajemy przed Bogiem w pokorze i prosimy: „Miłosierny Boże, niech przyjęty sakrament pomaga nam w pełnieniu pokuty, aby nasze wyrzeczenia podobały się Tobie i przyniosły nam uzdrowienie duszy” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 16).

Teksty liturgiczne *Mszалу rzymskiego* podkreślają, że Bóg jest źródłem miłosierdzia i dobroci, On wskazuje nam jeszcze inne lekarstwo niosące uzdrowienie (Miazek 1980, 105). Dlatego też w tym czasie stajemy przed Bogiem w pokorze i prosimy: „Boże, źródło wszelkiego

miłosierdzia i dobroci ty, nam wskazałeś jako lekarstwo na grzechy post, modlitwę i jałmużnę, przyjmij nasze pokorne przyznanie się do przewinień, które obciążają nasze sumienia podźwignij nas w swoim miłosierdziu” (MR, 82). Eucharystia, którą sprawuje Kościół uobecniając w sposób sakramentalny ofiarę Chrystusa ustanowioną na Ostatniej Wieczerzy ma moc wyjednać u Bożego Miłosierdzia również przebaczenie grzechów: „Panie, nasz Boże, przez mękę swojego Syna pojednaj nas z sobą, nie zasługujemy na to z powodu złego życia, lecz ufamy, że Najświętsza Ofiara wyjedna nam przebaczenie u Twojego Miłosierdzia” (MR, 113). Przez tę Ofiarę, Bóg w swoim miłosierdziu przywraca nam zbawienie. Często też modlitwy mszalne, którymi posługuje się Kościół rzymskokatolicki w tym okresie rozpoczynają się od wezwania „Miłosierny Boże...”, co podkreśla specyfikę tego okresu – czasu miłosierdzia i przebaczenia.

Temat pokuty i nawrócenia powraca nieustannie w tekstach mszalnych. Ich analiza pozwala stwierdzić, że pierwszym działającym w procesie nawrócenia jest miłosierny Bóg. Jego działanie skierowane jest ku każdemu człowiekowi „Wszechmogący, miłosierny Boże, który pragniesz, abyśmy postępowali według Twoich przykazań; spraw łaskawie, abyśmy przez posłuszeństwo Twemu Słowu, zasłużyli na osiągnięcie zbawienia wiecznego” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 17).

Teksty modlitw mszalnych w Wielkim Poście, przypominają słynną triadę: post – jałmużna – modlitwa. Post nie jest rozumiany jako ćwiczenie o charakterze dietetyczno-medycznym, lecz jest formą uczczenia Boga, otwarcia osobistej przestrzeni, dla osobowego kontaktu z Bogiem (Nadolski 1991, 87). Liturgia okresu Przygotowania Paschalnego podejmuje tematy, które są obecne w Kościele Powszechnym już od starożytności. Nie sposób zrozumieć sensu postu jako formy czci Boga i całego okresu Wielkiego Postu bez podkreślenia, że to miłosierny Bóg jest źródłem i kresem wszelkiego działania:

Wszechmogący i miłosierny Boże, który otwierasz nasze oczy na światło swej prawdy i potrzeby ludzi, spraw, prosimy Cię, rozjaśnij ciemności grzechu i rozgrzej serca nasze miłością, abyśmy odnowieni łaskami sakramentalnymi mogli otrzymać Twoje błogosławieństwo i oglądać chwałę Twojego zwycięstwa (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 17).

Wielkanoc

W okresie Wielkanocnym, tj. przez pięćdziesiąt dni, począwszy od Niedzieli Zmartwychwstania do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego, przeżywamy radość ze Zmartwychwstania Chrystusa, z Jego zwycięstwa nad grzechem, śmiercią i szatanem. Zbawienie objęło całą ziemię, Chrystus zmartwychwstały odnowił wszystko. W Nim staliśmy się „nowym stworzeniem” przez odradzające obmycie w wodach chrztu świętego, przez które człowiek dostępuje oczyszczenia z grzechów, będąc zanurzonym w Jego śmierć i zmartwychwstanie. Misterium Paschalne Chrystusa jest wyrazem Bożego miłosierdzia. W tym aspekcie trzeba rozpatrywać modlitwy mszalne tego czasu znajdujące się w *Liturgii Mszy Świętej*. Bóg każdego roku pozwala nam przeżywać Uroczystości Paschalne, jako dar Jego miłosierdzia, dzięki któremu odzyskaliśmy utraconą godność. W swej radosnej modlitwie w tym okresie Kościół prosi miłosiernego Boga przede wszystkim o pomnożenie łaski wiary otrzymanej podczas naszego chrztu:

Boże miłosierny, Ty przez doroczną uroczystość wielkanocną umacniasz wiarę Ludu Swojego i ożywasz jego nadzieją zbawienia wiecznego, pomnóż w nas także miłość do bliźnich naszych i spraw, abyśmy przez dobre uczynki dawali przykład innym, a sami zasłużyli na chwałę zmartwychwstania (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 23).

W tajemnicy odkupienia Bóg obdarzył ludzką naturę większą godnością niż w dziele stworzenia. Jest to tajemnica niewypowiedzianej dobroci Boga (Miazek 1979, 75). Obchodząc uroczystości paschalne lepiej i głębiej poznajemy Jego Ojcowskie miłosierdzie, którego owocem jest również wspólnota Kościoła:

Wszzechmogący, wieczny Boże, który ustanowiłeś Syna Swego Panem i Zbawicielem, a także Głową i Najwyższym Pasterzem Kościoła Świętego, spraw, aby Lud Twojej owczarni wzrastał w wierze i miłości, a zwyciężając zło dobrem, odkupiony mocą Krzyża Zmartwychwstałego, dostąpił dzięki Twojemu miłosierdziu radości życia wiecznego (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 24).

W Okresie Wielkanocnym w liturgii Kościoła rzymskokatolickiego rozbrzmiewa radosne wołanie: „Pełna jest ziemia miłosierdzia Bożego” (MR, 208). Zbawienie objęło całą ziemię, Chrystus zmartwychwstały odnowił wszystko. W Nim staliśmy się „nowym stworzeniem” przez odradzające obmycie w wodach chrztu świętego. Tematyka chrzcielna podobnie jak w tekstach liturgicznych Kościoła Polskokatolickiego znajduje swoje odbicie w modlitwach tego okresu. Chrzest – źródło nowego życia – jest wyrazem Bożego miłosierdzia.

W kalendarzu liturgicznym Kościoła rzymskokatolickiego tzw. Niedziela Biała nosi nazwę „II Niedziela Wielkanocna, czyli Miłosierdzia Bożego”⁴. W tym dniu zachowując dotychczasowe teksty liturgiczne modlimy się, aby Bóg wspierał ochrzczonych wszelką pomocą swego miłosierdzia: „Boże zawsze miłosierny (...) pomnóż łaskę, której

---

⁴ Dekret Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 5 maja 2000 roku: Miłosierny i łagodny jest Pan (Ps 112[111],4), który umiłował nas wielką miłością (Ef 2,4) i w swej niewypowiedzianej dobroci darował nam swego Jednorodzonego Syna jako Odkupiciela, aby przez Jego śmierć i zmartwychwstanie otworzyć rodzajowi ludzkiemu drogę do życia wiecznego oraz by Jego przybrani synowie, przyjmując Jego miłosierdzie pośrodku Jego świątyni, głosili Jego chwałę aż po krańce ziemi. W naszych zaś czasach chrześcijanie w wielu częściach świata pragną wielbić Boże Miłosierdzie w liturgii, zwłaszcza świętując tajemnicę paschalną, w której największym blaskiem jaśnieje Boża łaskawość wobec wszystkich ludzi. Przychylając się do ich prośb, Ojciec Święty Jan Paweł II łaskawie polecił, aby w Mszałe Rzymskim po tytule «II Niedziela Wielkanocna» dodać określenie «czyli Miłosierdzia Bożego», nakazując zarazem, by w liturgii tej Niedzieli posługiwano się zawsze tekstami, które na ten dzień przewidziane są w tymże Mszałe i w Liturgii Godzin obrządku rzymskiego. Te postanowienia Ojca Świętego Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów niniejszym ogłasza, aby zostały wykonane. Bez względu na jakiegokolwiek rozporządzenia przeciwne. Zob. *Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Dekret 2000.*

udzieliłeś (...)" (MR, 292). Do tej idei w Kościele Polskokatolickim nawiązuje Kolekta V niedzieli Wielkanocnej. W tajemnicy odkupienia Bóg obdarzył ludzką naturę większą godnością niż w dziele stworzenia. Obchodzą uroczystości paschalne, Pan Bóg każdego roku pozwala nam przeżywać je, jako dar Jego miłosierdzia, dzięki któremu odzyskaliśmy utraconą godność.

Okres zwykły

W okresie zwykłym Kościół przeżywa misterium Chrystusa w całej jego treści. Prawie we wszystkich tekstach przeznaczonych na poszczególne niedziele i tygodnie, spotykamy odniesienie do miłosierdzia Bożego. Kościół nie tylko zanosi ufną modlitwę do Tego, który wszystko stworzył i wszystkim kieruje, ale nade wszystko uwielbia miłosierdzie Boże.

Wszechmoc Boga, objawia się najbardziej w przebaczeniu i okazywaniu miłosierdzia człowiekowi, co ma zrodzić u niego wielką ufność w Jego miłosierdzie (Miazek 1980, 86). Bóg bowiem nieustannie wylewa na nas swoją łaskę, tzn. nieustannie darzy nas swoim miłosierdziem: „Wszechmogący, wieczny Boże, w nadmiarze swojej dobroci zlej na nas miłosierdzie swoje i odpuść nam wszystkie przewinienia oraz użyż łaski Swojego błogosławieństwa i pokoju” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 34).

Miłosierny Bóg jest Tym, który stale okazuje swoim wiernym miłosierdzie, albowiem jest wszechmogący: „Wszechmogący Boże, okaż miłosierdzie swoim wiernym i pomnażaj w nich dary swojej łaski; aby pełni wiary, nadziei i miłości, wiernie zachowywali Twoje przykazania” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 36).

Miłosierdzie Boże znajduje swoje maksimum w misterium paschalnym, uobecnianym każdorazowo w Eucharystii. W tę tajemnicę wpisana jest również cała ludzkość, dlatego Kościół modli się słowami:

Wszechmogący, wieczny Boże, któryś przez Ofiarę swojego Syna dokonał zbawienia rodzaju ludzkiego; spraw prosimy, abyśmy umocnienie w wierze otrzymali Twoje przebaczenie i miłosierdzie, i zasłużyli na

osiągnięcie obiecanego Królestwa (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 38).

Nieustanna opieka i czuwanie Boga nad swoją rodziną – to inny wyraz miłosierdzia Bożego względem człowieka. Kościół w swoich modlitwach nieustannie do tego się odwołuje:

Wszchemogący Boże Twa dobroć towarzyszy nieustannie całemu naszemu życiu; spraw łaskawie, abyśmy przez zachowanie przykazań i uczynki miłości mogli otrzymać nagrodę życia wiecznego (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 41).

W Mszale rzymskim ponadto odnajdujemy treści mówiące, że Bóg nieustannie wylewa na nas swoją łaskę, tzn. nieustannie darzy nas swoim miłosierdziem. On może odpuścić człowiekowi to, co niepokoi jego sumienie, w końcu może udzielić nam nawet tego, o co nie ośmielamy się prosić: „Wszchemogący, wieczny Boże, Twoja hojność przewyższa zasługi i pragnienia modlących się do Ciebie, okaż nam swoje miłosierdzie, odpuść nam grzechy, które niepokoją nasze sumienia i udziel nam również tego, co nie ośmielamy się prosić” (MR, 268).

Modlitwy mszalne są odmawiane podczas sprawowania Eucharystii. Nie dziwi zatem, że znajdujemy w nich prośby zanoszone do miłosiernego Boga o dobry udział w sprawowanych tajemnicach: „Miłosierny Boże, uświęć te dary złożone jako znak ofiary duchowej i spraw, abyśmy sami stali się wiecznym darem dla Ciebie” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 37).

Uczestnicząc w Eucharystii, sakramencie odkupienia karmimy się Ciałem i Krwią Chrystusa, dzięki czemu możemy czerpać łaski z większą ufnością z tego źródła Bożej dobroci:

Posileni Eucharystycznym Pokarmem dającym zbawienie, prosimy Cię, miłosierny Boże, aby ten Sakrament Ołtarza, który jest naszym duchowym pokarmem na ziemi, zapewnił nam błogosławieństwo w życiu doczesnym i udział w życiu wiecznym (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 32).

Biorąc udział w Uczcie eucharystycznej miłosierdzie Boże staje się

naszym udziałem, albowiem uczestnicząc w Eucharystii doświadczamy Bożej dobroci i Bożego miłosierdzia „Miłosierny Boże, wejrzyj na dary, które Ci składamy, niech danina nasza przyczyni się do Twojej chwały, a dla nas stanie się źródłem błogosławieństwa” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 39).

Modlitwa człowieka wierzącego przyjmuje najczęściej formę modlitwy błagalnej, w której zwraca się on do Boga dobroci i miłosierdzia. Człowiek modlący się bowiem pokłada nadzieję w miłosierdziu Bożym:

Boże pełen dobroci i miłosierdzia, wysłuchaj modlitw jakie zanoszą Twój Kościół i spraw łaskawie, aby wszyscy ludzie radując się obfitości Twoich darów, zawsze czynili to, co się Tobie podoba, a przez to osiągnęli życie wieczne w Twoim Królestwie” (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 37).

Eucharystia jest również dziękczynieniem. Kościół w swoich modlitwach więc dziękując również za otrzymane dary, bo przecież zostały mu one udzielone przez miłosiernego Boga:

Panie, nasz Boże, który objawiasz swoją obecność wśród świata, a swoją miłością podtrzymujesz nas w istnieniu; przyjmij dziękczynienie nasze i udziel pomocy tym, którzy oczekują Twego miłosierdzia (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 38).

Wspomnienia świętych i różne okoliczności życia Kościoła

Jak już wspomniano Kościół sprawuje „święte obrzędy” również we wspomnieniach liturgicznych swoich świętych. Teksty mszalne odmawiane w liturgicznych wspomnieniach świętych, o miłosierdziu Bożym mówią zwłaszcza przy wspomnieniu tych z nich, którzy praktykowali w swym życiu cnotę miłosierdzia. Modlitwy te zachęcają modlących się do naśladowania świętego, którego w danym dniu Kościół wspomina w liturgii:

Boże, który świętego Mikołaja wsławiłeś heroiczną cnotą wiary i miłości dla bliźnich, a szczególnie dla potrzebujących pomocy; spraw, prosimy,

abyśmy przez jego zasługi i modlitwy, nauczyli się dostrzegać tych, którzy oczekują naszego wsparcia (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 110).

Boże, bogaty w miłosierdzie, Ty natchnąłeś świętego Brata Alberta, aby dostrzegł w najbardziej ubogich i opuszczonych znieważone oblicze Twojego Syna, sprawa łaskawie, abyśmy spełniając dzieła miłosierdzia, za jego przykładem umieli być braćmi wszystkich potrzebujących (MR, 86.87.144).

Teksty mszy świętej i modlitwy przeznaczone na różne okoliczności życia Kościoła oraz w różnych potrzebach zawierają najwięcej wołań o miłosierdzie Boże, bo płyną z serc ludzi przeżywających trudne chwile. Kościół modli się o oddalenie łez i cierpień w czasie wojny czy niepokoju. Prosi za więźniami, za chorymi, cierpiącymi głód, o pomoc znajdującym się w jakiegokolwiek potrzebie, o błogosławieństwo dla wspomagających działalność Kościoła, wreszcie o ufność w Boże miłosierdzie:

Wszchemogący, dobry Boże, błogosław tym wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób pomagają w pracy naszej parafii. Odwracaj od nich nieszczęścia, a jeżeli zsyłasz doświadczenia, daj im ufność w Twe nieskończone miłosierdzie i sprawiedliwość (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 115).

Modlitwa człowieka przyjmuje najczęściej formę modlitwy błagalnej, w której zwraca się on do Boga dobroci i miłosierdzia:

Boże, Ty jesteś dla nas ostoją w trudach, mocą w słabości i pociechą w płaczu, przebac swojemu ludowi i spraw, aby po odcierpieniu zasłużonej kary odetchnął dzięki Twojemu miłosierdziu (MR, 186).

Wreszcie modlitwy za zmarłych są jednym wielkim wołaniem do miłosiernego Boga. Człowiek przechodzący do wieczności pragnie znaleźć w Bogu sędziego pełnego miłosierdzia. Kościół poleca zmarłych Bożemu miłosierdziu, wyznając w ten sposób wiarę w niezmierną miłość Boga do człowieka:

Wszechmogący, wieczny Boże, wierzymy, że Syn Twój Jezus Chrystus złożył za nas zbawczą ofiarę na krzyżu; spraw w swej dobroci i miłosierdziu, aby jej mocą sługa Twój (służebnica Twoja) dostąpił (dostąpiła) radości życia wiecznego (*Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*, 125).

Wszechmogący Boże, pokornie składamy Ci ofiarę za zbawienie twojego (-ej) sługi (służebnicy) N, i błagamy Ciebie, najlepszy Ojczy, aby ten, który (ta, która) pokładał (a) nadzieję w Twoim Synu, dobrym Zbawicielu, znalazła w Nim miłosiernego sędziego (MR, 204).

Zakończenie

W ciągu całego roku liturgicznego Kościół przeżywając misterium Chrystusa, pamięta, że wszystko otrzymuje od Boga miłosiernego. Mówią o tym modlitwy zawarte w Obrzędach Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego. Nie ma dnia, aby Kościół sprawując Eucharystię, nie odwoływał się do Boga miłosiernego. Niezależnie od wszelkich wezwań do miłosierdzia Bożego wprost zamieszczonych w *Liturgii Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*. Najświętsza Ofiara jest w swej istocie najpotężniejszym błaganiem Boga o litość i miłosierdzie. Kościół przy każdej okazji wkłada w usta szafarzy świętych misterii głębokie wołanie ku miłosiernemu Bogu.

Nie sposób było tu przytoczyć wszystkich tekstów mówiących o miłosierdziu Bożym. Jest ich bardzo wiele. Są to teksty mówiące o Bożym miłosierdziu i odwołujące się wprost do Bożego miłosierdzia i te zostały w większości przytoczone w niniejszej publikacji. Pominięto zaś te, które wskazują na Boże miłosierdzie i ukazują je, posługując się synonimami, np. Najłaskawszy Boże. Niemniej jednak z przytoczonych w tym artykule tekstów otrzymujemy obraz miłosierdzia Bożego obecny w roku liturgicznym Kościoła Polskokatolickiego i w nim czczony. Z całą pewnością, artykuł ten nie wyczerpuje pełni zagadnienia. Autor widzi również potrzebę dalszych badań nad ideą Bożego miłosierdzia obecną w liturgii Kościoła Polskokatolickiego. Na uwagę zasługiwało

by podjęcie badań nad zagadnieniem miłosierdzia Bożego obecnego w anaforach eucharystycznych oraz liturgii sakramentów świętych. Kult miłosierdzia Bożego bowiem ciągle żywo się rozwija i wzbudza zainteresowanie wśród wiernych.

Bibliografia

- Bo Jego Miłosierdzie na wieki (Ps 135)*. 1972. Red. Lucjan Balter. Poznań: Pallotinum/Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego.
- Balter, Lucjan. 1981. „Wołanie Kościoła naszych czasów.” *Communio Polska* 1 (1/2): 30-48.
- Borówka, Błażej. 2014. „Eucharystia w Kościele polskokatolickim”. *Veritati et Caritati* II: 341-353.
- Burzawa, Stanisław. 1977. „Miłosierdzie Boże w roku liturgicznym”. W *Bo Jego miłosierdzie na wieki*, red. Lucjan Balter, 189-200. Poznań/Warszawa: Pallotinum/Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego.
- Chóściechowski, Julian. 1967. *Historia nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w naszych czasach*. Lower Bullingham, Hereford.
- Ciereszko, Henryk. 2008. *Tajemnica Bożego Miłosierdzia w Piśmie św. oraz nauce i życiu Kościoła*. Dostęp 2016.10.30 http://www.wsm.archibial.pl/wsm43/art.php?id_artykul=541.
- Dives in misericordia. Tekst i komentarze*. 1983. Red. Stanisław Nagy. Lublin: KUL.
- Ewangelia miłosierdzia*. 1970. Red. Wincenty Granat. Poznań: Pallotinum/Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego.
- Franciszek. 2015. „Misericordiae Vultus”. *L'osservatore Romano* (36): 4-15.
- Janicki, Jan Józef. 1980. „Modlitwy nad darami Adwentu, Narodzenia oraz Objawienia Pańskiego w Mszałe Pawła VI”. *Collectanea Theologica* 50 (3): 87-92.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Dekret*. 2000. Dostęp: 2016.10.30, www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/

- gregacje/kkultu/dekret_05052000.html.
- Küry, Urs. 1996. *Kościół Starokatolicki. Historia, nauka, dążenia*. Warszawa: ChAT.
- Liturgia Mszy Świętej Kościoła Polskokatolickiego*. 1999. Warszawa (mps).
- Miazek, Jan. 1979. „Kolekty okresu wielkanocnego w Mszałe Pawła VI”
Collectanea Theologica 49 (3): 69-78.
- Miazek, Jan. 1980a. „Kolekty okresu wielkiego postu w Mszałe Pawła VI”
Collectanea Theologica 50 (2): 99-107.
- Miazek, Jan. 1980b. „Kolekty okresu zwykłego w Mszałe Pawła VI”
Collectanea Theologica 50 (3): 85-92.
- Miazek, Jan. 1989c. „Bóg miłosierdzia w modlitwach Mszału rzymskiego”. W *Miłosierdzie w postawie ludzkiej*, red. Słomka Walerian, 113-128. Lublin: KUL.
- Miłosierdzie w postawie ludzkiej*. 1989. Red. Słomka Walerian. Lublin: KUL.
- MR: *Mszał rzymski dla diecezji polskich*. 2008. Wyd. III poprawione. Poznań: Pallotinum.
- Nadolski, Bogusław. 1991. *Liturgika: Liturgia i czas*. Poznań: Pallotinum/Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego.
- Pius XII. 1947. *Mediator Dei et hominum*. Dostęp 2016.10.30. http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/encykliki/mediator_dei_20111947.html.
- Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w RP*. 2003. Warszawa (mps).
- Romaniuk, Kazimierz. 1994. *Biblijny traktat o miłosierdziu*. Ząbki: Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego.
- Różycki, Ignacy. 1982. *Miłosierdzie Boże – zasadnicze rysy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego*. Kraków (mps).
- Sobór Watykański II. 1986. *Konstytucja o Liturgii Świętej Sacrosanctum Concilium*. Wrocław.
- Sopoćko, Michał. 1937. *Idea Miłosierdzia Bożego w liturgii*. Poznań.
- Sopoćko, Michał. 1967. *Miłosierdzie Boże w dziełach Jego*. T. IV. Paryż:

Nasza Rodzina.

Wobec Tajemnicy Bożego Miłosierdzia. 1988. Red. Lucjan Balter. Poznań: Pallotinum/Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego.

Woroniecki, Jacek. 1948. *Tajemnica Miłosierdzia Bożego.* Kraków (mps).

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LX

Zeszyt 1

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2018

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Slawik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr Jerzy Sojka – sekretarz redakcji

Skład komputerowy – Łukasz Troc

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa tel. +48 22 635-68-55

Nakład: 200 egz., objętość ark. wyd.: 6,5

Spis treści

ARTYKUŁY

- Ростислав Ярема, *Храмоздательная деятельность династии Бахрушиных*..... 7
- HALINA GUZOWSKA, *Działalność społeczna Starokatolickiego Kościoła Mariawitów do roku 1935 – próba porównania do czasów współczesnych*..... 27
- BOGUSŁAW HELBIN, *Urząd pastora w regulacjach prawnych głównych Kościołów ewangelikalnych w Polsce*..... 43
- MARIUSZ KOCOŁ, *Wybrane problemy bioetyczne w rozumieniu Kościołów pentekostalnych i Kościoła katolickiego. Studium teologiczno-porównawcze*..... 71
- PAWEŁ RATAJ, *Celebracja misterium Bożego miłosierdzia w roku liturgicznym Kościoła Polskokatolickiego*..... 89
- Сергей Викторович Шумило, *Духовно-литературное наследие афонского старца Иоанна Вишенского* 111

RECENZJE

- Мицанин В. 2018. *Радянізація Закарпаття 1944-1950 рр.*
– Ужгород: РІК-У – 644 с. (MARIAN BENDZA) 137

KRONIKA

- Sprawozdanie z ogólnopolskiego sympozjum naukowego „Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych: od tajemnicy duszpasterskiej do ochrony danych osobowych”. Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, 15 marca 2018 r. (AGNIESZKA FILAK) 143

Wykaz autorów

Rostislav Ârema, prot.rostislav@gmail.com, 129626 Москва, 1-й Рижский переулок, д.2, стр.7, храм Живоначальной Троицы

Halina Guzowska, inagie@poczta.onet.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Człuchowska 9B m.3, 01-360 Warszawa

Bogusław Helbin, gbhelbin@interia.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Kopernika 102, 34-300 Żywiec

Mariusz Kocoł, kocol.mariusz@gmail.com, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, ul. Drzymały 1A, 45-342 Opole

Paweł Rataj, pawel_rataj@wp.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Zamkowa 5/6, 58-160 Świebodzice

Sergej Viktorovič Šumilo, sergshumilo@gmail.com, 126 Velyka Vasylkivska St., office 1, Kyiv, Ukraine, 03150